

PAPHLAGONIA HADRIANOUPOLIS'İNDE ÜRETİM VE TİCARET
PRODUCTION AND TRADE IN PAPHLAGONIA HADRIANOUPOLIS

Mevlüt ELİÜŞÜK

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karabük University, Faculty of Letters, Department of Archaeology
mevluteliusuk@karabuk.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8888-9689

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History
4/1, Mart – March 2022 Samsun
E-ISSN: 2667-7059 (Online)
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi - Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **20.09.2021**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **09.12.2021**
Sayfa-Pages : **1 – 20**
 : <https://doi.org/10.33469/oannes.997719>

This article was checked by Viper or

Atf – Citation: ELİÜŞÜK, M., “Paphlagonia Hadrianoupolis’inde Üretim ve Ticaret”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4/1, Mart 2022, ss. 1 – 20.

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi

International Journal of Ancient History

4/1, Mart – March 2022

1 – 20

Araştırma Makalesi / Research Article

PAPHLAGONIA HADRIANOUPOLIS'İNDE ÜRETİM VE TİCARET PRODUCTION AND TRADE IN PAPHLAGONIA HADRIANOUPOLIS

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt ELİÜŞÜK

Öz

Paphlagonia Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Hadrianoupolis'in MS 5-6 yıllarında Galatia eyaletine bağlandığı o dönemde adının Kaiseria olduğu MS II. yüzyıldan itibaren de Kaisareis Hadrianopoleitai olarak adlandırılmıştır. Kentin MS VII- VIII. yüzyıllar arasında zayıfladığı ve sonrasında ise terkedildiği bilinmektedir. Kentte ve çevresinde yapılan incelemelerde MS II. yüzyıldan MS VII. yüzyıla kadar devam eden bağcılık ve şarap üretiminin varlığını kanıtlayan işlikler ve pres taşları tespit edilmiştir. Bu veriler dışında bağcılık ve şarap üretimini işaret eden bölgeye has olan mezar alanlarındaki üzüm, amphora, saban, kazma ve bağ bıçağı gibi şarap üretimini işaret eden betimlemeler görülmektedir. Ayrıca kentte kazısı gerçekleştirilen ve MS V- VI yüzyıllarda inşa edildikleri bilinen kiliselerin zemin mozaiklerinde de asma ve üzüm betimlemelerinin sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu veriler kent ve çevresinde yoğun bir bağcılık yapıldığını işaret eden önemli arkeolojik bulgular arasındadır. Bağcılık dışında kentte MS V- VI. yüzyıllara tarihlenen Kilise C'de gerçekleştirilen kazılarda bir cam işliğinin varlığı da belgelenmiştir. Ayrıca kent çevresinden ele geçen iki yazıtta kentte kürkçülük yapıldığı da

Abstract

Hadrianoupolis, an important city in the Paphlagonia Region, was known to have been connected to the province of Galatia in, 5-6 AD and at that time its name was Kaiseria, and as of the 2nd century AD, it was also called Kaisareis Hadrianopoleitai. The city is known to have weakened between the centuries AD . VII-VIII and then abandoned. Examinations in and around the city have identified glosses and presses proving the existence of viticulture and wine production that continued from the second century A.D. to the VII century A.D. Apart from this data, images such as grapes, amphorae, plough, digging, and vineyard knives appear in burial sites in the region, marking viticulture and wine production. In addition, it has been observed that vine and grape depictions were frequently used in the floor mosaics of the churches excavated in the city and known to have been built in the V-VI centuries AD. These data are among the important archeological findings indicating that there was intense viticulture in and around the city. Apart from viticulture, excavations in Church C dated back to the centuries AD V-VI and documented the existence of glasswork. Two inscriptions from around the city also revealed that fur production was done in

anlaşmıştır.

Coğrafi olarak önemli yol güzergâhları üzerinde olan Hadrianoupolis'in ticari ürünlerini nereye ve hangi yol üzerinden gerçekleştirmiş olabileceği üzerinde durulmuştur. Burada Tiaion antik kentinin Hadriaonoupolis'e olan yakınlığının yanı sıra iç bölgelere doğru limanın bağlantısını sağlayan Billaios nehrinin taşımacılıkta da kullanılmış olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda Hadrianoupolis'in ticari ürünlerini arkeolojik veriler ışığında Tieion kenti üzerinden gerçekleştirmiş olabileceği üzerinde durulmuştur. Paphlagonia Bölgesi'ndeki arkeolojik araştırmaların Tieion, Pompeiopolis ve Hadrianoupolis kentlerinde gerçekleştirilmekle birlikte, anılan kentlerdeki kazıların çok yeni olması nedeniyle ileri yıllarda çalışma konumuz ile ilgili olarak çok daha fazla arkeolojik veriyle karşılaşılabileceği beklenmektedir.

the city.

It was focused on where and through which road Hadrianoupolis, which is on geographically important road routes, might have realized its commercial products. Here it became clear that the proximity of the ancient city of Tiaion to Hadriaonoupolis, as well as the Billaios river, which provided the connection of the port towards the inland regions, was also used for transportation. In this context, it was emphasized that Hadrianoupolis may have realized its commercial products through the city of Tieion in the light of archaeological data. Although archaeological research in the Paphlagonia Region is carried out in the cities of Tieion, Pompeiopolis, and Hadrianoupolis, it is expected that much more archaeological data will be encountered regarding our study in the coming years.

Anahtar Kelimeler: Paphlagonia, Hadriaonoupolis, Bağcılık, Şarap, Ticaret.

Keywords: Paphlagonia, Hadriaonoupolis, Viticulture, Wine, Trade.

Extended Abstract

Hadrianoupolis, an important city in the Paphlagonia Region, was known to have been connected to the province of Galatia in 5-6 AD, and at that time its name was Kaiseria, and as of the 2nd century AD, it was also called Kaisareis Hadrianopoleitai. The city is known to have weakened between the centuries AD VII-VIII and then abandoned. Examinations in and around the city have identified glosses and presses proving the existence of viticulture and wine production that continued from the second century AD to the VII century AD. Apart from this data, images such as grapes, amphorae, plough, digging and vineyard knives appear in burial sites in the region, marking viticulture and wine production. In addition, it has been observed that vine and grape depictions were frequently used in the floor mosaics of the churches excavated in the city and known to have been built in the V-VI centuries AD. These data are among the important archeological findings indicating that there was intense viticulture in and around the city. Apart from viticulture, excavations in Church C dated back to the centuries AD V-VI and documented the

existence of glasswork. Two inscriptions from around the city also revealed that fur production was done in the city.

The earliest examples of archaeological data available point to the centuries C.E. II-III, when Roman domination existed in the region. Although it is difficult to judge whether Rome's policies were effective in production, the Roman Empire, as it is known, had a Romanization policy in its territory. Under this policy, at the same time, the Empire carried out a plan to provide for its basic needs, taking into account agricultural production on the land it seized. In line with this planning, Rome has featured some products in certain regions and increased the amount of production. A surplus of data pointing to viticulture in and around Hadrianoupolis suggests that wine production was likely at the forefront, especially for the Paphlagonia Region during this period. Although a glass workshop was found in the excavations carried out in the layers of the city dating to the Early Byzantine Period, it is not possible to make a judgment about the intensity of production here as it is a very small workshop. Although there are two inscriptions pointing to the production of fur, there is no other data other than the inscriptions, so no evaluation can be made about the amount of production. However, due to the fact that the region is suitable for animal husbandry, it has not been ignored that production may be high in this area.

Although Hadrianoupolis is not on the seashore, it is on important ancient routes. Geographically located between the regions of Pontus and Bithynia, Paphlagonia reaches the Euphrates river through the Devrek and Amnias valleys. However, when the issue is considered in the context of trade, it would be very costly to transport products by the road, so it has been discussed that the city may have carried out its production through cities such as Sinope, Tieion and Amastris, the major port cities of the Paphlagonia Region. The fact that the amphorae of Sinope, which are known to have produced intense amphora here, were documented in the excavations carried out in Hadrianoupolis, though less densely, revealed the existence of trade between the two cities. However, due to the length of the highway between the two cities, an assessment could not be made about the intensity of commercial activity between the cities.

Considering the subject in the context of transportation costs; the cost rates such as "maritime transport: 1 unit, river transport: 4.9 units, roads: 28-56 units" in the declaration of prices prepared by Emperor Diocletian about maritime trade in 301 AD reveal how costly it is to transport products over the road. For this reason, the routes between Tieion, which are closer to Hadrianoupolis, were underlined. The ancient road ruins reaching from Hadrianoupolis via Yenice to Çaycuma, Filyos, Bartın and Amas Dec were found while examining the route between Hadrianoupolis and Tieion. Milestones have been detected on the route of the road in question, and since a significant part of them is again located on the edge of the Billaios river or inside it, it has become clear that the current ancient road continues parallel to the river. An emporion has been detected in Gökcebey, about 30 km inland from Tieion. The presence of emporio detected in Gökcebey, as well as the use of the Billaios river for river transport, indicates that the products brought here by road were transported by river to the port of Tieion. In the context of

cost and proximity, it became clear that Hadrianoupolis had an important place within the trading network of Tieion. Assessed on existing road routes between Tieion and Hadrianoupolis, it is understood that the trade in wine and other products produced in and around Hadrianoupolis predominantly centered on the city of Tieion. Through archaeological finds, the existence of a commercial connection between Sinope and Hadrianoupolis is identified, but given the cost of shipping, the possibility is that trade between the two cities may have taken place through Tieion port, rather than a direct link between Sinope and Hadrianoupolis.

Therefore, as a result of the evaluation of current archaeological data in Hadrianoupolis and its surroundings, it has been understood that viticulture was conducted intensively in the II-III centuries AD, and this production continued until the VII century AD, and a small amount of glass was produced, as well as furry. Assessments have been carried out on the possibility that the trade of the products in question may have taken place at Tieion port. Although it is known that viticulture is at the forefront of the city and its surroundings, we believe that due to the fact that the region has been investigated less than other parts of Anatolia and existing archaeological excavations have just begun, more information about production will be learned in the future.

4

OANNES
4 (1)

Giriş

Paphlagonia Hadrianoupolis'i olarak adlandırılan antik kent, bugün Karabük ili, Eskipazar ilçe merkezinin 3 km batısında "Viranşehir" olarak adlandırılan mevkii ve çevresindeki arazi üzerinde dağınık bir şekilde konumlanan Budaklar, Büyükyaylalar, Çaylı ve Beytarla köylerini kapsamaktadır¹ (Figür 1). Antik dönemde Paphlagonia bölgesinin adı ilk kez İlyada'da geçer. Homeros Troya savaşında Akhalara karşı Troya'nın müttefiki olarak savaşa giren Paphlagonialı Enetlerin kralı Plaimenes ve Harpalion önderliğindeki birliklerden ve Harpalion'un savaşta ölmesinden bahseder.² Bölgenin antik dönem sınırları hakkında Homeros İlyada'da ilk kez "Paphlagonialılar Parthenios'un (Bartınsu) iki yakasında otururlar" der.³ Apollonios Rhodios, Partheniosu Paphlagonia Bölgesi nehri olarak tanımlar. Plinius da Billaios'u Paphlagonia ve Bithynia arasındaki batı sınırı olarak gösterir. Herodotos; Halys'in (Kızılırmak), Kapadokya Suriyelileri ile Paphlagonia arasından aktığını belirterek, bölgenin doğu sınırını tanımlar.⁴ Güney sınırı Strabon, Galatya bölgesi ile sınırlandırır.⁵ Bu sınırlar ile birlikte bölgenin VI. Mihthridates döneminde sahil ve iç kısım olarak ikiye ayrıldığı⁶, Kastamonu, Devrekani "Domanitis", Taşköprü "Pompeiopolis", Karabük,

¹ Keleş – Çelikbaş, vd., 2011: 39.

² Homeros XIII. 639-660.

³ Homeros, İlyada II. 854; XIII. 639-660.

⁴ Herodotos I. 6.

⁵ Strabon XII. V.1.

⁶ Strabon XII. III. 9; Karauğuz - Akış, vd., 2010: 84.

Eskipazar “Hadrianoupolis” ve Çankırı “Germanikopolis”, kentlerini içine alan kısmının İç Paphlagonia olarak adlandırıldığı görülmektedir.⁷

Hadrianoupolis kenti hakkında sahip olunan en erken bilgi “Kaisareis Proseilemmontiai” adı altında MÖ 5 yılında Galatia eyaletine bağlandığıdır.⁸ Kentin ilk adı olan Kaiseria, muhtemelen MÖ 6-5 yıllarında, İmparator Augustus döneminde, kentin Galatia eyaletine bağlanması sonucu kente Augustus’un adının verilmesiyle ilgili olmalıdır.⁹ Galatia bölgesine ait olan bir yazıtta, MS 136 yılında Galatia konsülü olarak atanan Julius Scapula’nın Hadrianoupolis’i kendi topraklarına dahil ettiğinden bahsedilmektedir.¹⁰ Kentin adının MS 2. yüzyıldan itibaren “Kaisareis Hadrianopoleitai” olarak değiştirilmiş olması¹¹; kentin ikinci defa, Roma İmparatoru Hadrianus tarafından inşa ettirildiğine işaret etmektedir.¹²

Kentin adının Hadrianus tarafından değiştirilip değiştirilmediği tam bilinmemekle birlikte, kentte imparatorluk kültürünün varlığı bir yazıttan anlaşılmaktadır. Bu yazıtta Hadrianus, “*Tanrı’nın oğlu Hadrianus, Tanrı’nın torunu Traianus ve Tanrı’nın büyük torunu Nerva*”. şeklinde ibareler vardır.¹³ Başka bir yazıtta ise “*Roma İmparatoru Constantius Chlorus, dünyanın ve denizlerin efendisi*” şeklinde övülmüştür.¹⁴ Kentteki mevcut kültür varlığı yoğunluğu ve niteliği değerlendirildiğinde kentin özellikle Geç Roma ve Erken Bizans dönemlerinde bölgede önemli bir konuma geldiği anlaşılmaktadır.¹⁵ Bu dönemde Hadrianoupolis kentinin yönetim alanı oldukça geniştir. Karabük’e kadar uzanmaktadır. Ancak Karabük ve Hadrianoupolis arasında adına Geç Antik Çağ’dan itibaren rastladığımız Sora¹⁶ adında yeni bir kent kurulmuş ve kentin territoryası daraltılmıştır. Hadrianoupolis Erken Bizans Dönemi’nde ilk olarak Paphlagonia eyaletine bağlıdır. I. Theodosius (379-395) Dönemi’nde kent yeni kurulan Honorias eyaletine bağlanmıştır. MS 535 yılındaki değişiklikte dini olarak Honorias’a bağlı kalan kentin, idari olarak Paphlagonia eyaleti yönetimine girmiştir.¹⁷ Kent MS VII. yüzyılın ortalarında Arap

⁷ Gökoğlu, 1952: 25-38.

⁸ Belke, 1996:155; Matthews-Metcalf-Cottica, 2009: 44.

⁹ Belke, 1996: 69.

¹⁰ Fowler, 1902: 351.

¹¹ Belke, 1996:155.

¹² Hadrianus’un, Hadrianoupolis’e uğradığına dair bir veri henüz tespit edilmemiştir. Ancak Hadrianus’un diğer Roma imparatorlarından farklı olarak Anadolu’ya iki gezi düzenlediği bilinmektedir. MS 123 yılındaki ilk büyük gezisinde Antiokheia’ya sonra da Tarsos’a uğrayarak Melitene yolu ile Trapezus’a gitmiştir. Karadeniz boyunca ilerledikten sonra Ankyra’ya, oradan da Bithynia’ya geçtiği bilinmektedir (Kreitzer, 1996:167). Bu gezi sırasında sevgilisi Antinous’un doğum yeri olan Claudiopolis’de onun onuruna bir tapınak ve kült tesis etmiştir (Magie, 1950: 614; Speller, 2002: 280). Hadrianus bu gezisi sırasında birçok kente yardımlarda bulunmuştur bu yüzden olasılıkla Hadrianus bu ilk gezisinde Hadrianoupolis’e uğramış olduğu düşünülmektedir (Çelikbaş, 2010, 51). Bu konuda kesin bir değerlendirme bulunmak oldukça zor olmakla birlikte kentin çok yakınındaki Cladiopolis’e uğramış olması ve burada bir tapınak yaptırıldığının bilinmesi nedeniyle olasılıkla Hadrianus, Hadrianoupolis’e uğramış ve kenti onurlandırmış olmalıdır.

¹³ Schultze, 1922: 228.

¹⁴ Schultze, 1922: 228.

¹⁵ Keleş – Çelikbaş, vd., 2011: 39.

¹⁶ Belke, 1996: 272.

¹⁷ Belke, 1996: 156.

akınlarından etkilendiği ve arkeolojik kazı verilerinden anlaşılmaktadır.¹⁸ Bu akınlar sonuncunda kent çok zayıflamış ve terk edilmiştir.

Kısa tarihçesi verilen Hadrianoupolis Paphlagonia'nın, Bithynia ve Galatia bölgeleri sınırında bulunan bir iç Paphlagonia kentidir. Çalışmamızda Hadrianoupolis ve çevresinde bugüne kadar gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda tespit edilen buluntular ışığında, kent ve çevresindeki üretim ve ticaret üzerine bir değerlendirmeye gidilecektir.

Üretim

Kentte bugüne kadar gerçekleştirilen kazılarda, üretime yönelik mimari yapı kalıntısı tespit edilmemiştir. Bu durumu, mevcut kazıların kilise ve hamam gibi dini ve kamusal yapılarda gerçekleştirilmiş olmasıyla açıklamak mümkündür. Ayrıca kent çevresindeki topoğrafyanın dağlık ve yoğun bitki örtüsüne sahip olması ve bölgenin Anadolu'nun diğer bölgelerine göre nispeten daha az araştırılmış olması; kent ve çevresinden elde edilen verileri kısıtlı olmasına neden olmuştur. Kent çok verimli bir toprak yapısına sahip olmasına rağmen, yetiştirilen tarım ürünleri hakkında antik kaynaklarda herhangi bir veri tespit edilememiştir. Ancak bölgede son yıllarda artan bilimsel çalışmalar sayesinde önemli veriler de elde edilmiştir. Çalışma sadece Hadrianoupolis kent merkezi ile sınırlı kalmamış, ayrıca kentin yakın çevresindeki arkeolojik kalıntılar da incelenmiştir. Yakın çevreyi de bu çalışmaya dahil etmemizdeki etken ise Roma kültüründeki şehirleşme "*Polis*" ve onun çevresindeki "*Kome*" olarak adlandırılan ve kente gıda sağlayan günümüzde köy ve kasaba olarak adlandırabileceğimiz küçük yerleşim birimlerinden oluşmasıdır.¹⁹ Bu bağlamda antik kent çevresine birçok küçük Kome'de bulunmakta ve hep birlikte bir üretim mekanizmasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmamızda hem kent merkezi hem de bilinen komelerden elde edilen veriler birlikte irdelenmiştir.

Kent merkezinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda çeşitli pres taşları ve şarap işlikleri tespit edilmiştir. Hadrianoupolis'de Delikli Kaya Nekropolü olarak adlandırılan alanın hemen üst kotunda yer alan düzlükte tespit edilen şarap işliğidir (Figür 2). Diğer bir şarap işliği ilk inşa evresi MS V. yüzyıla tarihlenen Kilise C²⁰ yapısının kuzey beden duvarının hemen yanında kiliseye bitişik olarak inşa edilen dikdörtgen planlı mekânın zeminde tespit edilmiştir. Bölgede yapılan araştırmalarda genelde dikdörtgen ezme alanı ve yuvarlak biriktirme bölümü olmak üzere iki bölümlü işliklerin sayısı oldukça fazladır.²¹ Ancak Delikli Kaya Nekropolü'nün üst kotundaki işliğin bir ezme alanı varken biriktirme kısmının birbiri ile bağlantılı, üç bölümlü olmasıyla farklı bir tip oluşturduğu görülmektedir.

Kent çevresindeki komeler içerisinde öne çıkanlardan biri Kimistene'dir. E. Lafli tarafından burada gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Roma ve Geç Roma- Erken Bizans dönemlerini işaret eden 54 adet üzüm ezmekte kullanılan, sekizgen ve dikdörtgen formlu pres taşı tespit etmiştir.²² Yine kente

¹⁸ Oyarçin, 2019, 446.

¹⁹ Şahin, 2007: 116.

²⁰ Verim, 2019: 283.; Çelikbaş, 2019: 292.

²¹ Yıldırım, 2018: 518-19, Resim 8.

²² Lafli, 2009, 58.

yakın yerleşim yerlerinden biri olan Safranbolu ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında, ezme ve biriktirme havuzu olmak üzere iki bölümden oluşan ve ezme bölümünde pres kolu yuvaları olan 10 adet şarap işliği de belgelenmiştir.²³

Üretimi işaret eden somut veriler dışında dolaylı verileri; mezar stelleri, sunaklar ve mozaikler üzerindeki betimlemelerde bulmak mümkündür. Mezar stelleri ve sunaklarda yoğun bir üzüm ve asma yaprağı tasvirinin varlığı görülmektedir. M. Waelkens, mezar stelleri üzerindeki bitkisel bezeklerin bir kentin ve çevresinin florasıyla ilgili olduğunu belirtir.²⁴ Bu bağlamda tespit edilen mezarlar üzerindeki betimlemelerin kentin ekonomik durumu ile ilgili veri sağlaması yönünden önemlidir.

Mezar yapıları kapsamında özellikle bölgeye has olan ve MS II-III. yüzyıllara tarihlenen Güney Paphlagonia Mezar Alınlıkları²⁵ önemli verilerden biri olarak karşımıza çıkar. Alınlıklar içerisinde 3,96 m eninde ve 2,13 m yüksekliğe sahip olan Safranbolu (Figür 3-4) ve kendine has özellikleri bulunan Güneşli Köyü’nde tespit edilen alınlıklar önemli arkeolojik veriler arasındadır. Safranbolu örneğinde (Figür 3-4), eserin cephesinin büyük bir bölümü kaplayan asma ağacı üzüm salkımları ve onun hemen altında; kazma, bağ bıçağı, saban gibi tarımı simgeleyen betimlemler bulunmaktadır. Ayrıca bir amphoranın burada asma ağacının altında tasvir edilmesini olasılıkla şarap üretimi ile ilişkilendirmek mümkündür. Diğer örnek ise günümüzde Güneşli²⁶ köyündeki örnektir (Figür 5). Burada eserin ön yüzünde tympanonu yanlarda 0,43 m çapındaki iki büyük spiral ile başlayıp bu spiralden uzayan dal motifi, üstte eserin orta noktasında birleşen iki spiralle sonlandırılmıştır. Tepede bu iki spiralın birleşme yerinde bir üzüm salkımı betimlenmiştir. Burada görülen spiraller ve üstte birleşme yerinde bir üzüm salkımının bulunmasından ötürü, alınlıktaki spirallerin bir asma ağacını simgelediği anlaşılmaktadır. Hadrianoupolis kent merkezinde şu anda kazı evi önünde sergilenen bir diğer alınlık üzerinde (Figür 6) yine Safranbolu örneğinde görülen asma ağacı ve bir amphora betimlenmiştir. Mezar alınlıkları dışında ayrıca sunaklarda (Figür 7-8) da yine asma ağacı ve üzüm salkımı betimleriyle karşılaşılmaktadır.

Diğer arkeolojik veriler ise kentteki MS V – VII. yüzyıllara tarihlenen kiliselerin zemin mozaiklerindedir. Kilise B’de asma yaprakları ve üzüm salkımları²⁷; orta nef zemin mozağının bordüründe (Figür 9), apsis mozağında (Figür 10) ve yine benzer bir süsleme Kilise C’nin apsis mozağında²⁸ (Figür 11) betimlenmiştir. Her ne kadar mezar alınlıkları ve sunakların kullanım dönemi ile kiliselerin kullanım evreleri arasında bir kronolojik fark olsa da özellikle E.

²³ Yıldırım, 2018: 513

²⁴ Waelkens 1986, 11.

²⁵ Söz konusu mezar alınlıkları için bk. Eliüşük -Çelikbaş, 2018: 33-37; Eliüşük-Çelikbaş, 2019: 751-782

²⁶ Eser Karabük il merkezine 14 km mesafede yer alan ve antik dönemde Güney Paphlagonia Bölgesi içine giren Güneşli Köyü’nde bir evin bahçesinde yer almaktadır. Güneşli köyü antik kaynaklarda Hadrianoupolis’e 25 km mesafededir (Lafllı, 2008: 399-410; Keleş – Çelikbaş, vd., 2014: 271-290).

²⁷ Bu tipte asma ve üzüm figürleri Anadolu’da sivil mimari içinde konutlarda da kullanılmıştır (Dumunkaya, 2008: 12-19).

²⁸ Çelikbaş, 2019: 291-295.

Lafli'nın Kimistene araştırmalarında üzerinde haç motifi olan pres ağırlıklarını tespit etmiş olması, kentin MS 7. yüzyıla kadar şarap üretimi yaptığını işaret etmektedir. Bu bağlamda kentte inanç sistemi değişse de üretim şeklinin değişmeden devam ettiğini söylemek mümkündür. Yukarıda ele alınan arkeolojik veriler ışığında kent ve çevresinde hatırı sayılır bir bağcılık ve dolayısıyla şarap üretiminin varlığından bahsetmek mümkündür.

Bağcılık dışında kentte üretim var mı mutlaka olmalıdır. Kilise C'de gerçekleştirilen kazılarda yapının apsisinin doğusunda yoğun yanık izleri olan alanda gerçekleştirilen kazılarda, çok yoğun amorf ve profil veren cam parçaları ve cam külçeleri tespit edilmiştir. Ancak bu üretimin yoğunluğu hakkında kesin bir yargıda bulunmak oldukça zordur. Cam üretimi dışında kent ve çevresinde ele geçen yazıtlarda; VI. yüzyıla tarihlenen bir örnekte Hadrianoupolis'in Gdameon adındaki bir komesinden bir kürkçünün şehre çağrıldığı, diğer bir yazıtta ise Hadrianoupolis'li bir kadının, o dönemde kentin komesi olan Kitora'dan bir kürkçü ile evlendiği geçmektedir.²⁹ Bu veriler kentin ticari anlamda üretkenliğini ortaya koymasından açısından oldukça önemlidir.

Peki kent ve çevresinde gerçekleştirilen yoğun üretim kimler tarafından gerçekleştiriliyordu. Önemli sorulardan birisi de burada karşımıza çıkmaktadır. Kentin Roma öncesi hakkında henüz bir veriye sahip değiliz. Yukarıda değinilen mevcut arkeolojik verilerin en erken örnekler bölgede Roma hakimiyetinin olduğu MS II. yüzyılı işaret etmektedir. Dolayısıyla üretimde Roma'nın politikaları etkin oldu mu kesin bir yargıda bulunmak zor olsa da bilindiği üzere Roma İmparatorluğu özellikle ele geçirdiği topraklarda bir Romanizasyon politikası uygulamaktadır. Bu politika kapsamında aynı zamanda özellikle İmparatorluğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik, ele geçirdiği topraklardaki tarımsal üretimi de göz önüne alarak bir planlama gerçekleştirmiştir. Planlama doğrultusunda da Roma belirli bölgelerde bazı ürünleri öne çıkarmış ve üretim miktarını artırmıştır.³⁰ Hadrianoupolis ve çevresinde bağcılığı işaret eden verilerin fazlalığı kent özelinde olsa da özellikle bu dönemde Paphlagonia Bölgesi için olasılıkla şarap üretim ön plana çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Bölgenin Romanizasyonu bağlamında düşünüldüğünde burada üretim yapısı nasıldı, üretim küçük üreticiler mi yoksa büyük çiftlik sahipleri tarafından mı gerçekleştiriliyordu. Bu irdelenmesi gereken bir diğer önemli konulardan birisidir. Sosyal yapının tespiti için Roma'nın toprak yönetimi üzerinde durulmalıdır.

Roma'da Cumhuriyet Dönemi'nde her aileye eşit toprak dağılımı gerçekleştirilmiştir ancak Roma'nın genişlemesiyle birlikte fethedilen bölgelerde araziler devlet- kamu toprağı "ager publicus" olarak sayılmış ve bu alanlarda büyük çiftliklerin "latifindium" sayısı artmış bunun doğal sonucu olarak aristokrat bir üst tabaka oluşarak daha küçük toprak sahiplerinin "plep" topraklarını satın alarak topraklarını daha da genişletmişlerdir.³¹ Hadrianoupolis ve çevresinde feodal bir yapı ya da büyük çiftlikler var mı bu

²⁹ Belke, 1996, 156.

³⁰ Lafli, 2017: 30.

³¹ Aydoğdu, 2016: 376-377.

konuda kesin bir yargıda bulunmak oldukça zordur. Ancak bölgeye özel olduğu bilinen Safranbolu, Güneşli ve Hadrianoupolis örneklerindeki kaliteli işçilik ön plandadır. Özellikle bu örneklerde diptykh, stylus ve rotulus gibi daha çok eğitilmiş, aristokrat bir kişiye ait olduğunu simgelemesinin yanı sıra meyve sepeti, asma dalı, bağ (üzüm) bıçağı, amphora, kazma ve saban gibi tarımı ve üretimi işaret eden figürlerle birlikte düşünüldüğünde, bölgede tarıma dayalı aristokrat bir zümrenin olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu örneklerin dışında basit bezemesiz alınlıklı mezarların ise daha basit ve küçük olması, aslında bu sınıf farkını gösteren bir diğer arkeolojik veri olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak kent ve çevresinde Roma İmparatorluk Dönemi’nde, büyük çiftliklerden oluşan bir üretim şeklinin var olduğunu ya da olabileceği düşünülmelidir.

Roma Dönemi’nde büyük çiftlikler varlığı üzerinde yaptığımız değerlendirmeye ek olarak kentte yoğun bir Erken Bizans kalıntısı görülmektedir ve din ile birlikte şarap üretiminde bir değişiklik olmadığı da anlaşılmaktadır. Hristiyanlıkta şarabın önemi düşünüldüğünde bir değişiklik beklemek de yanlış olacaktır. İncil’de İsa’nın kendini üzüm, kanını da şarap olarak tasvir edilmesi nedeniyle Hristiyan Bizans’ta asma figürü yoğun olarak kullanılmıştır.³² Bizans’ta Anadolu’da bağcılık ve şarap kiliselerin yönetiminde olduğu bilinmektedir.³³ Hadrianoupolis’in dinsel statüsü ve oldukça önemli bezemelere sahip olan mevcut kilise kalıntılarında yukarıda değinildiği üzere yoğun asma ve üzüm motifi kullanılmıştır. Bu betimlemeleri hem dini inancı simgelemekte birlikte hem de kentin Hristiyanlık döneminde üretim mekanizmasının başında kiliselerin olduğunu işaret etmektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde kent ve çevresinde MS II. yüzyıldan itibaren başlayan yoğun bağcılık faaliyetini erken dönemlerde büyük çiftliklerde, Hristiyanlık döneminde ise kilise tarafından gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bağcılık dışında yazıtlardan ve arkeolojik kazılardan elde edilen veriler üretimin sadece bağcılıkla sınırlı kalmadığını özellikle MS V. yüzyılda cam ve dericilik faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Ticaret

Buraya kadar kent ile ilgili olarak gerçekleştirilen üretim hakkında bilgi edinmekle birlikte, üretimin ikinci ve vazgeçilmez unsuru olan ticaret üzerinde durulmalıdır. Bu nedenle kent ve çevresinde üretilen ürünlerin hangi yollar ile nereden satıldığı üzerinde durulmalıdır. Hadrianoupolis konumu itibarıyla deniz kıyısında olmamakla birlikte önemli antik yol güzergâhları üzerindedir. Coğrafi olarak Pontus ve Bithynia bölgeleri arasında kalan Paphlagonia, Propontis’ten devam eden yol güzergâhı Devrek ve Amnias vadileri ile Fırat “Euphrates” nehrine ulaşmaktadır³⁴ (Figür 12³⁵). Söz konusu kara yolu antik dönemin önemli yol güzergâhlarından biri olarak değerlendirilir. Ancak konu ticaret bağlamında düşünüldüğünde İmparator Diocletianus’un MS 301’de deniz ticareti ile ilgili hazırlanmış olduğu fiyatlar bildirgesinde; deniz taşımacılığı 1 birim, akarsu yolları 4,9 birim karayolları ise 28-56 birimlik

³² Lafli, 2017: 26.

³³ Decker, 2007: 247, 253-254.

³⁴ Matthews-Metcalf, vd., 2009: 80.

³⁵ Yıldırım, 2020: Figür 3.

maliyet oranları içinde değerlendirilmiştir.³⁶ Bu oranlarda anlaşılacağı üzere deniz ve nehir taşımacılığının maliyetleri kara taşımacılığından çok daha düşüktür. Bu maliyet farkından dolayı Hadrianoupolis'in ticaretini mevcut karayolu güzergâhı üzerinden ziyade deniz yolunu tercih etmiş olması muhtemeldir.

Bu bağlamda kentin deniz ticaretini hangi güzergâhlardan gerçekleştirmiş olabileceği üzerinde durulması elzem olmaktadır. Burada en öne çıkan merkez Paphlagonia Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden biri olan Sinope'dir. Sinope'de gerçekleştirilen kazılarda yoğun bir seramik üretimi olduğu belirlenmiştir.³⁷ Özellikle Sinope üretimi ticari amphoralar Karadeniz'de, Akdeniz'de ve Ege'de birçok kentte tespit edilmiştir³⁸. Bu bağlamda antik dönemde önemli bir amphora üretim merkezi olan Sinope'nin MÖ 5. yüzyıl ile MS 7. yüzyıllar arasında üretim gerçekleştirdiği belirlenmiştir.³⁹ Hadrianoupolis amphoraları üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda parçaların birçoğunun uzun yumurta biçimli gövde, ağız kısmı üçgene yakın, oval ya da eşkenar dörtgene yakın oldukça küçük kulplar ve kısa konik dip profiline sahip olduğu tespit edilmiştir.⁴⁰ Bu özellikleri itibarıyla Geç Roma- Erken Bizans Dönemi'nde Sinop'ta benzer bir amphora tipinin üretimin gerçekleştirildiği bilinmektedir.⁴¹ Dolayısıyla kentin Geç Roma-Erken Bizans Dönemi içerisinde Sinope Limanı üzerinden ya da Sinope ile ticaret gerçekleştirdiğini ifade etmek mümkündür. Ancak eldeki amphora buluntularının azlığı ve Sinope'nin kente olan uzaklığı göz önüne alındığında her iki kent arasındaki ticari ilişkilerin yoğun olmadığını düşündürmektedir.

Hadrianoupolis'in konumu göz önüne alındığında kente Sinope'den daha yakın ve ulaşım ağı içerisinde olan Tieion "Tios" kenti öne çıkar (Figür 12). MÖ 7. yüzyılda kurulan Tieion "Filyos", bir Grek koloni kentidir.⁴² Karadeniz'deki Grek koloni kentlerinin birçoğu iç bölgelere iletişimin kolay sağlandığı nehir ya da akarsu vadilerinin denize döküldüğü, doğal limanlara sahip olan alanlara lokalize edilmişlerdir.⁴³ Hadrianoupolis' ile Tieion arasındaki güzergâh incelendiğinde Hadrianoupolis'den Yenice üzerinden Çaycuma, Filyos, Bartın ve Amasra'ya kadar ulaşan antik yol kalıntıları tespit edilmiştir. Söz konusu yol güzergâhı üzerinde tespit edilen mil taşlarından antik yolun çeşitli aralıklarla onarım gördüğü anlaşılmakla birlikte, yoldan günümüze çok az kalıntının kaldığını da belirtmemiz gerekir.⁴⁴ Tespit edilen miltaşlarının önemli bir bölümü ise yine Billaios nehrinin kenarında ya da içinde bulunduğu⁴⁵ mevcut antik yolun da nehre paralel devam ettiği anlaşılmaktadır.

Bu yol üzerinde, Gökçebey ilçe merkezinin yaklaşık 3 km. kadar güneyinde, Gaziler Köyü yakınında bugün Bodaç Kalesi adıyla anılan tepenin

³⁶ Duncan-Jones, 1974: 366; Giaccherio, 1974: 45; De Boer, 2010: 176; Yıldırım, 2020: 7.

³⁷ Keleş, 2003: 234; Doonan, 2010: 181; Keleş- Çelikbaş, 2013: 370; Magomedov-Didenko 2010: 479-480,

³⁸ Vnukov, 2010: 361-362.

³⁹ Tezgör- Özsalar, 2010: 199.

⁴⁰ Kaan Şahin, 2019: 296-297.

⁴¹ Vargas, 2011: 82.

⁴² Marek, 1993: 16; Öztürk, 2008: 64; Atasoy, 2008: 91; Yıldırım, 2020: 3.

⁴³ Yıldırım, 2020: 7.

⁴⁴ Belke, 1996: 131-132; Marek, 2003: 58-59.

⁴⁵ Öztürk, 2012: 66-68; Öztürk, 2013: 150; Öztürk, 2015: 82-85; Öztürk, 2016: 83-91.

üzerinde bir savunma kalesi⁴⁶ de bulunmaktadır.⁴⁷ Kaleye ek olarak Tieion’dan 30 km kadar içteki Gökçebey’ de bir emporion tespit edilmiştir.⁴⁸ Gökçebey’de tespit edilen emporionun varlığı ve aynı zamanda Billaios nehrinin, nehir taşımacılığında⁴⁹ kullanılmış olması, karayolu ile buraya kadar getirilen ürünlerin Tieion limanına nakledildiğini göstermektedir. Bu bağlamda maliyet ve yakınlık bağlamında Hadrianoupolis’in ticaret ağı içerisinde Tieion’un önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Tieion⁵⁰ ve Gökçebey emporionundaki⁵¹ kazılarda ele geçen seramik buluntularda African Red Slip Ware, Kırmızı Astarlı Roma Seramikleri ve Karadeniz Bölgesine özel olan Pontik Sigillatolar tespit edilmiştir. Yine benzer malzeme grubu ile Hadrianoupolis’te de⁵² görmek mümkündür. Her iki yerleşimde tespit edilen seramik buluntuların İmparatorluğun birçok kentinde tespit edilmesinden ötürü buluntu bağlamında bir çıkarımda bulunmak zordur. Bu bağlamda ticari faaliyetler düşünüldüğünde her ne kadar arkeolojik buluntulardan kesin bir yargıda bulunmak zor olsa da İmparator Diocletianus’un MS 301’de deniz ticareti ile ilgili hazırlanmış olduğu Fiyatlar Bildirgesi’nde bahsedildiği üzere kara taşımacılığı oldukça maliyetlidir. Bildirgedeki maliyet hesabı göz önüne alındığında, Tieion’un kara yolu olarak Hadrianoupolis’e olan yakınlığı ve nehrin debisinin uygun olduğu dönemlerde karayolu taşımacılığına ek olarak nehrin de bu süreçte kullanılması nakliye maliyetinin Sinope limanına nakledilmesinden daha az olduğunu işaret etmektedir.

Tieion ile Hadrianoupolis arasındaki mevcut yol güzergâhlarında değerlendirildiğinde olasılıkla Hadrianoupolis ve çevresinde üretilen şarabın ticaretinin, ağırlıklı olarak Tieion Kenti üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Arkeolojik buluntulardan Sinope ile Hadrianoupolis arasında ticari bir bağlantının varlığı tespit edilmektedir ancak nakliye maliyeti düşünüldüğünde olasılıkla Sinope ile Hadrianoupolis arasında direk bir bağlantıdan bahsetmek biraz zordur. Bu yüzden iki kent arasındaki ticaretin Tieion limanı üzerinden gerçekleştirilmiş olabilceğini akla getirir.

Sonuç

Mevcut kaynaklara göre Hadrianoupolis antik kenti MÖ 1. yüzyılın sonunda tarih sahnesine çıkmış ve MS 7. yüzyıla kadar tarih sahnesinde kalmıştır. Üretim ve ticaret bağlamında özellikle mezar yapıları özelinde, kent ve çevresinde tarıma dayalı aristokrat bir zümrenin olduğu ve üretimin büyük çiftliklerde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. MS 2. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar sürekli bir üretimin gerçekleştiği görülmektedir. Üretimde arkeolojik veriler ışığında, özellikle bağcılık ve buna bağlı şarap üretiminin ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Ancak bağcılık dışında kentte cam ve dericilik faaliyetlerinin de gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Mevcut veriler ışığına tespit ettiğimiz ürünlere ek olarak farklı üretimler var mı şu an için bir yargıda

⁴⁶ Burada gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında; Roma, Geç Roma ve Bizans dönemlerine tarihlendirilen seramikler tespit edilmiştir “Karauğuz, 2008: 107; Karauğuz-Özcan, 2010”.

⁴⁷ Karauğuz, 2008: 107; Karauğuz vd. 2010: 151,152; Karauğuz-Özcan, 2010: 135-136.

⁴⁸ Yıldırım, 2020: 2-31.

⁴⁹ Yıldırım, 2020: 4.

⁵⁰ Fontana Yılmaz, 2015a: 306-351.

⁵¹ Fontana Yılmaz, 2015b: 426-463.

⁵² Kan Şahin, 2019.

bulunmak oldukça zor. Üretilen ürünlerin ise bölgeye en yakın liman kentleri olan Tieion üzerinden satıldığı düşünülmektedir. Bölge Anadolu'nun diğer bölgelerine göre çok az araştırılmıştır bu nedenle ticaret ve üretim ile ilgili kesin yargılarda bulunmak oldukça zordur. Bölgede son yıllarda Hadrianoupolis, Tieion ve Amastris kentlerinde bilimsel kazılar ve yüzey araştırmaları gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmaların sonuçları bölgenin arkeolojisini aydınlatmada önemli veriler sağlayacaktır.

Kaynakça

- ATASOY, S., 2008. “Zonguldak-Filyos (Tios / Tieion / Tion / Tianos / Tieum) Kurtarma Kazısı”, *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı*, Ed.: İnci Delemen- Sedef Çokay Kepçe- Aşkim Özdzibay- Özgür Turak, *AKMED / Koç Üniversitesi Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi*, İstanbul, ss. 91-97.
- AYDOĞDU, M., 2016. “Roma Hukukunda Toprak Sistemi ve Tarım Reformu Girişimleri” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Cilt 22, Sayı 3*, ss. 375-382.
- BELKE, K., 1996. *Paphlagonien und Honorias*, TIB 9, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien.
- BENSON, M., 2003. *Our Sunday Visitor's Encyclopedia of Saints*, Huntington, Ind.
- ÇELİKBAŞ, E., 2019. “Hadrianoupolis Kilise C Mozaikleri Konusunda Bir Ön Değerlendirme”, *Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde, Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu 11-12 Ekim 2019*, Ed. Ayhan Işık, Tuğba Aydeniz, İbrahim Hakkı İmamoğlu, Karabük Üniversitesi Yayınları, ss. 291- 295.
- DE BOER, J. G., 2010. “River Trade in Eastern and Central Thrace from the Bronze Age till the Hellenistic Period”, *Eirene XLVI*, ss. 176–189.
- DECKER, M., 2007. “Frontier Settlement and Economy in the Byzantine East”, *Dumbarton Oaks Papers 61*, ss. 217-267.
- DOONAN, O., 2010, “Sinop Landscapes: Towards an Archaeology of Community in the Hinterland of a Black Sea Port”, *Ancient Civilization From Schytia to Siberia*, Vol.16, ss.175-187.
- DUMANKAYA, O., 2018, “Room and Corridor Mosaics from the Ancient City of Germanicia and its Iconographic Assessment”, *JMR11*, 2018, 9-25.
- DUNCAN, J. R., 1974. *The Economy of the Roman empire*, Cambridge.
- ELİÜŞÜK, M., ÇELİKBAŞ, E., 2018. “Safranbolu'dan Alınlık Tipli Bir Mezar” *TÜBA-KED*, 18, ss. 33-47.
- ELİÜŞÜK, M., ÇELİKBAŞ, E., 2019. “Güney Paphlagonia Mezar Alınlıkları”, *Aizonai IV: Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Ölü Gömme Adetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı (23 – 26 Temmuz 2018)*, Ed. Elif Özer, Bilgin Kitabevi, Ankara, ss. 751-782.

- FONTANA-YILMAZ, S., 2015a. “Tios Kırmızı Astarlı İnce Roma Seramiği”, *Zonguldak’ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Ed. Sümer Atasoy, Şahin Yıldırım, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 306-351.
- FONTANA-YILMAZ, S., 2015b. “Gökçebey-Üçburgu Kırmızı Astarlı İnce Roma Seramiği”, *Zonguldak’ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Ed. Sümer Atasoy, Şahin Yıldırım, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 426-463.
- GIACCHERO, M., *Edictum Diocletiani et Collegarum de Pretiis Rerum Venalium in Integrum fere Restitutum e Latinis Graecisque Fragmentis*, Genoa.
- GÖKOĞLU, A., 1952. *Paphlagonia. Kastamonu*, Doğrusöz Matbaası.
- GÜR, D., YILDIRIM, Y. Ş., 2017. “Paphlagonia Bölgesi’nde Geç Antik ve Erken Bizans Yerleşimi: Sora”, *TAKSAD*, 6/3, ss. 757-780.
- KASSAB TEZGÖR, D., ÖZSALAR, A., 2010. “The Reconstruction of a Roman Kiln in the Archaeological Museum of Sinop”, *Ancient Civilization From Schytia to Siberia*, Vol.16, ss. 543-546.
- KAN-ŞAHİN, G., 2019. *Hadrianoupolis Seramik Buluntuları*, TTKY, Ankara.
- KARAUĞUZ, G., AKIŞ, A., KUNT, H.İ., 2010. *Zonguldak Bölgesi Arkeoloji, Eskiçağ Tarihi ve Coğrafya Araştırmaları: Arkeolojik Yerleşmeler, Kalıntılar, Buluntular ile Kdz. Ereğli ve Amasra Arkeoloji Müzesi’nden Bazı Eserler*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010.
- KARAUĞUZ, G., 2008. “Çaycuma, Gökçebey (Tefen) ve Devrek İlçeleri Yüzey Araştırması 2007”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 26/1, ss. 105-116.
- KARAUĞUZ, G., ÖZCAN, A. *Eskiçağda Zonguldak Bölgesi ve Çevresi*, Konya.
- KELEŞ, V., ÇELİKBAŞ, E. ve YILMAZ, A., 2014. “Paphlagonia Hadrianoupolis’i”, *Anadolu’nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Ed.: Hasan Kasapoğlu-M.A.Yılmaz, Ankara, ss. 271-290.
- KELEŞ, V., ÇELİKBAŞ, E., 2013. “Paphlagonia Hadrianoupolis’inde Bulunmuş Kapı Temalı Mezar Steli”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/6, ss. 365-376.
- KELEŞ, V., ÇELİKBAŞ, E., YILMAZ, A., 2011. “Hadrianoupolis 2010 Yılı Çalışmaları (İlk Sezon)”, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1, ss. 39-53.
- KELEŞ, V., 2003. *Sinop Gümüş Sikkeleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- KREITZER, L.J., 1996. *Striking New Images: Imperial Coinage and the New Testament World*, Sheffield.
- LAFI, E. 2008. “Hadrianoupolis-Eskipazar PaphlagoniaHadrianoupolis’i Arkeolojik Kazıları”, *30. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 30/1, ss. 399-410.
- LAFI, E., 2009. “Paphlagonia Hadrianoupolis’i Arkeolojik Kazıları ve Onarım Çalışmaları 2008 Yılı Çalışma Raporu”, *Arkeoloji ve Sanat* 131, ss. 39-62.

- LAFLLI, E., 2017. "Antik Helen ve Roma Dönemlerinde Anadolu'da Bağcılık ve Şarapçılık", *Üzümün Akdeniz'deki Yolculuğu Konferans Bildirileri*, Ed. Ertekin Akpınar, Ekrem Tükenmez, Dinç Ofset Matbaa, İzmir, ss. 19-56.
- MAGIE, D., 1950, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ (vols. I-II)*, Princeton.
- MAGOMEDOV, B., DIDENKO, S., 2010. "Sinopean Amphorae and Chernyakhov Culture", *Ancient Civilization From Schytia to Siberia, Vol.16*, ss.479-485.
- MAREK, C., 1993. *Stadt, Ara und Territorium in Pontos-Bithynia und Nord-Galatia*, Tübingen.
- MAREK, C., 2003. *Pontus et Bithynia: Die römischen Provinzen im Norden Kleinasiens*, Mainz.
- MATTHEWS, R., METCALFE, M., COTTICA, D., 2009. "D.Cottica, "Landscapes with Figures: Paphlagonia Through the Hellenistic, Roman and Byzantine Periods, 330 BC-AD 1453", *At Empires' Edge: Project Paphlagonia, Regional Survey in North-Central Turkey*, Ankara, ss. 175-227.
- OYARÇIN, K. 2019. "Sikke Buluntuları Işığında Hadrianoupolis Kilise C Yapısı", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde, Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu 11-12 Ekim 2019*, Ed. Ayhan Işık, Tuğba Aydeniz, İbrahim Hakkı İmamoğlu, Karabük Üniversitesi Yayınları, ss. 442- 452.
- ÖZTÜRK, B., 2008. "Kuruluşundan Bizans Devri Sonuna Kadar Tios Antik Kenti", *Arkeoloji Sanat Dergisi* 128, ss. 63-78.
- ÖZTÜRK, B., 2012. *Küçükasya'nın Batı Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent: Tios (Tieion)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÖZTÜRK, B., 2013. "The History of Tieion/Tios (Eastern Bithynia) in the light of Inscriptions", *Exploring the Hospitable Sea. Proceedings of the International Workshop on the Black Sea in Antiquity held in Thessaloniki, 21-23 September 2012*, Ed. M. Manoledakis, Oxford, ss. 147-164.
- ÖZTÜRK, B., 2015. "2007-2012 Yılları Tios Kenti Epigrafik Çalışmaları", *Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios - 2006-2012 Tios Kazılarının Sonuçları*, Ed. Sümer Atasoy, Şahin Yıldırım, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss. 72-80.
- ÖZTÜRK, B., 2016. "Two new Milestones from Tios -Tieion in the Karadeniz Ereğli Museum", *Philia, International Journal of Ancient Mediterranean Studies* 2, ss. 83-91.
- RUGE, W., BITTEL, K., 1949. "Paphlagonia", *RE* 18.4, ss. 2486-2550.
- SCHULTZE, V., 1922, *Altchristliche Städte und Landschaften: II. Kleinasien*. Gütersloh: Druck und Verlag von C. Bertelsmann, 228.
- SPELLER, E., 2002. *Following Hadrian A Second-Century Journey Through the Roman Empire*, Oxford University Press, London.

- ŞAHİN, H., 2007. “Doğu Dağlık Kilikia: Polis-Khora İlişkileri Üzerine İlk Düşünceler”, *Colloquium Anatolicum VI*, ss. 115-179.
- VARGAS, E. G., 2011. “Oriental Trade in the Iberian Peninsula during Late Antiquity (4th-7 th Centuries AD) An Archaeological Perspective”, *New Perspectives on Late Antiquity*, Ed. David Hernández de la Fuente, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, ss. 76- 117.
- VERİM, E., 2019. “Paphlagonia’da Bir Piskoposluk Merkezi: Hadrianoupolis Antik Kenti”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde, Dini, İlmî ve Kültürel Hayat Sempozyumu 11-12 Ekim 2019*, Ed. Ayhan Işık, Tuğba Aydeniz, İbrahim Hakkı İmamoğlu, Karabük Üniversitesi Yayınları, ss. 276- 290.
- VNUKOV, S. Y., 2010. “Sinopean Amphorae of the Roman Period”, *Ancient Civilization From Schytia to Siberia, Vol.16*, ss. 361-370.
- YILDIRIM, Y. S., 2018. “2017 Yılı Karabük İli ve İlçeleri Roma ve Bizans Dönemi Yüzey Araştırması”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı 36/3*, ss. 513-528.
- YILDIRIM, Ş., 2020. “Gökçebey Üçburgu Emporionu”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi* ISSN: 2149-5866, 7/1, ss. 2-31.

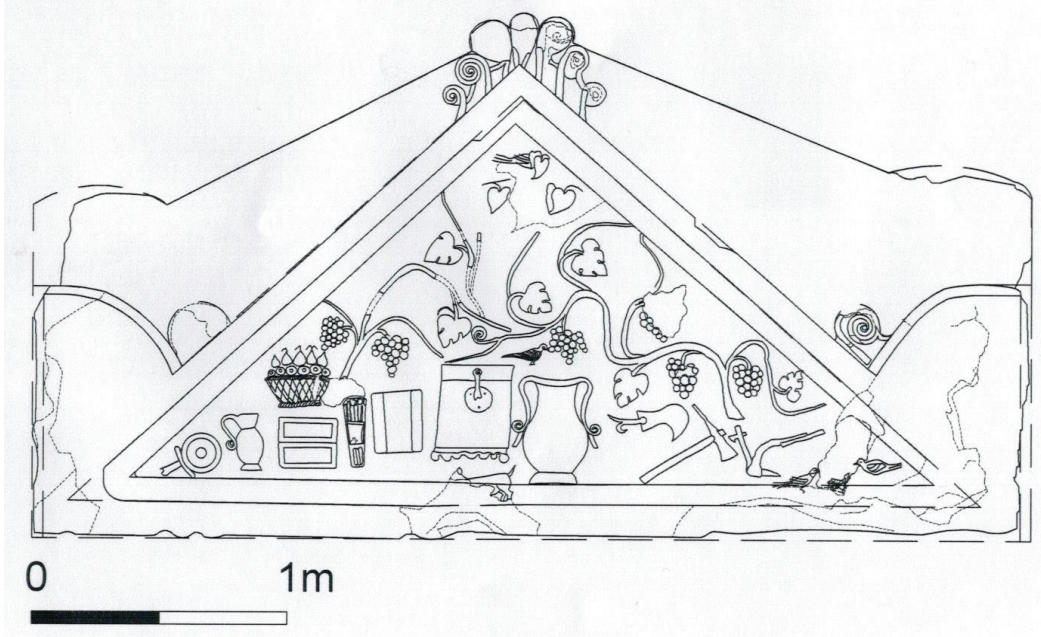
Figür 1

Figür 2

Figür 3: Safranbolu Mezar Alınlığı

Figür 4: Safranbolu Mezar Alınlığı

Figür 5: Güneşli Mezar Alınlığı

Figür 6: Hadrianoupolis Mezar Alınlığı

18

OANNES
4 (1)

Figür 7

Figür 8

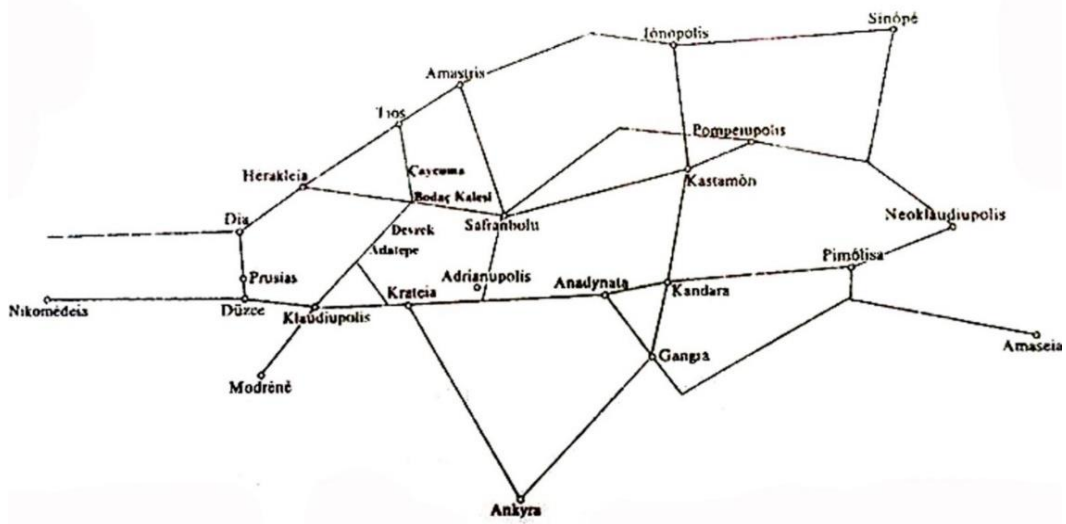
Figür 9

Figür 10

Figür 11

Figür 12